

شرح قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح

محمد رضا یزدانیان_ مدیر کل حقوقی سازمان قضایی ن. م
قسمت بیست و سوم

ماده (۸۸): هر نظامی که اسلحه و مهمات و مواد منفجره متعلق به دولت یا در اختیار دولت را سرقت نماید، به حبس از دو تا ده سال محکوم می شود.

ماده (۸۹): هر نظامی که وسایل و لوازم نظامی (غیر از سلاح و مهمات و مواد منفجره) و وجوه و اجناس یا اشیاء متعلق به دولت یا آن چه در اختیار نیروهای مسلح است را سرقت نماید، به حبس از یک تا پنج سال محکوم می گردد.

ماده (۹۰): هر گاه بزه های ارتكابی مذکور در مواد (۸۸) و (۸۹) این قانون در موقع اردو کشی یا مأموریت آماده باش رزمی یا عملیات رزمی یا در منطقه جنگی باشد یا سرقت آن در مأموریت محوله یگان، مؤثر و در آن ایجاد اخلاص نماید و یا یک یا چند نفر از آنان در حین سرقت حامل سلاح ظاهر یا مخفی باشند یا حرز را شکسته باشند مرتکبان به حبس از سه تا پانزده سال محکوم می گردند.

ماده (۹۱): هر نظامی بعضی یا کل نوشته ها یا اسناد یا اوراق یا دفاتر یا مطالبی که در دفاتر ثبت و ضبط نیروهای مسلح مندرج یا در اماکن نظامی محفوظ یا نزد اشخاصی که رسماً مأمور حفظ آن ها هستند سپرده شده رابر باید به حبس از دو تا ده سال محکوم می شود.

تبصره ۱: چنان چه امانت دار یا مستحفظ مرتکب جرم فوق شود، به حبس از سه تا پانزده سال محکوم می گردد.

تبصره ۲: هر گاه در اثر بی احتیاطی، بی مبالاتی یا عدم رعایت نظامات دولتی توسط مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت دار و مستحفظ، جرم فوق واقع و یا اسناد و مدارک و نوشتجات مفقود یا معدوم یا تخریب گردد، مرتکب به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می گردد.

ماده (۹۲): هر گاه بزه های فوق موجب اخلاص در نظام (به هم خوردن امنیت کشور) و یا شکست جبهه اسلام گردد، مرتکب به مجازات محارب محکوم می شود.

کلیات:

مقدمه: سرقت یکی از مهم ترین و قدیمی ترین جرایم علیه اموال و مالکیت اشخاص است. این جرم به دلیل سهولت ارتکاب و حصول نتیجه در زمان کوتاه و تصرف فوری مال غیر و استفاده از ابزار و روش های متعدد، بیشتر از سایر جرایم علیه اموال، توجه بزهکاران به خصوص مجرمین به عادت و حرفه ای را به خود جلب کرده است. ربودن مال دیگران از دیر باز در جوامع بشری شیوع داشته و سارقین با توجه به گذشت زمان و پیشرفت علوم و فنون و دستیابی بشر به فناوری پیشرفته از اسباب و ابزار کامل تر و فنی تری بهره می گیرند، به همین دلیل هوشمندی مأموران کشف جرایم، دقت نظر قضات در تعیین کیفر مناسب و مؤثر و فعالیت جدی و مستمر مؤسسات تحقیقاتی و جرم شناسی در زمینه ریشه یابی و شناخت علل ارتکاب بزه موصوف و اقدامات تأمینی و تربیتی جامعه نقش به سزایی در جلوگیری از وقوع جرم مزبور و تضمین آسایش و سلامت جامعه و حفاظت از حق مالکیت مردم خواهد داشت.

۱_ تعریف سرقت:

ماده (۱۹۷) قانون مجازات اسلامی، مقرر نموده؛ «سرقت عبارت است از ربودن مال دیگری به طور پنهانی»

۲_ عنصر مادی جرم سرقت:

عنصر مادی جرم سرقت فعل مثبت خارجی ربودن است وصف جزایی موصوف، مستلزم فعلی از قبیل ربودن، کش رفتن، قاپیدن و بلند کردن می باشد. اساس پیدایش بزه سرقت را چهار رکن «ربودن»، «مال»، «دیگری» و «پنهانی» تشکیل می دهد.

الف) ربودن: «ربودن» در لغت به معنای «دزدی، چیزی را با چابکی و تردستی از جایی بلند کردن و در بردن و جذب کردن آمده است»^(۱) و در اصطلاح به «تصرف و اثبات و وضع ید غیر قانونی بر مال منقول دیگری با اخفای امر از مالک یا متصرف از قبل مالک و اخراج آن از سلطه صاحب مال می گویند.»

ربودن، عملی است متقلبانه و با سوء نیت که بدون رضایت متصرف یا صاحب مال با قصد مجرمانه صورت می گیرد. در ربودن، باید نتیجه یعنی خارج شدن مال از حیطة و اقتدار مالکانه صاحب آن حاصل شود.

ب) مال: موضوع جرم سرقت «مال دیگری» است. مال در اصطلاح، «چیزی است که ارزش عقلایی و اقتصادی داشته و قابل تقویم به پول باشد.» مال منقول و مالی که در اثر عمل انسان غیر منقول می شود و اموال در حکم غیر منقول مانند لوله، تیرآهن، درب و پنجره ادوات زراعت و آینه قابل سرقت است، ولی غیر منقول ذاتی که نقل

آن از محلی به محل دیگر امکان پذیر نیست، قابل سرقت نمی باشد. ضمناً عین مال قابل ربودن است نه حقوق و منافع موجود در آن. هم چنین اموالی که دارای ارزش معنوی یا عاطفی یا اهمیت دیگری باشد نیز می توانند موضوع سرقت قرار گیرند.

ج) تعلق مال به دیگری: یکی از شرایط تحقق جرم سرقت، تعلق مال به غیر است. بنابراین در صورتی که مال مسروقه متعلق به سارق باشد یا از زمره اموالی محسوب شود که از آن اعراض شده یا بلاصاحب است، نمی تواند موضوع جرم واقع شود. منظور از تعلق به دیگری، تعلق عین مال است، لیکن اگر عین مال متعلق به رباینده باشد، مانند عین مستاجر یا عین مرهونه، سرقت مصداق ندارد. دیگری اعم است از اشخاص حقوقی یا حقیقی.

د) پنهانی: «پنهانی» در لغت به معنای، ناپیدا، پوشیده، مخفی و ضد آشکار است. عده ای مخفیانه بودن را به معنای دور از انظار عموم یا صاحب مال یا تصور سارق بر مخفیانه بودن عمل تعریف کرده اند و نظری دیگر مخفیانه را به مفهوم متقلبانه می داند. تفسیر دیگری از پنهانی بودن ارتکاب عمل بدون آگاهی و رضایت صاحب مال بیان شده است. به نظر می رسد منظور از پنهانی بودن، اقدام به سرقت با شیوه مخفیانه و پنهان کاری است، هر چند که به طور اتفاقی، صاحب مال یا دیگران ناظر به ربودن باشند. شهادت دو مرد عادل که یکی از ادله اثباتی جرم مزبور است، مؤید این نظر می باشد.

۳- عنصر معنوی:

برای تحقق بزه سرقت، سوء نیت و قصد مجرمانه یعنی معرفت فاعل به نامشروع بودن فعل ارتكابی شرط است. ربودن مال غیر باید به قصد سرقت باشد و سارق با علم و آگاهی مال متعلق به دیگری را به رباید.

در این مورد هم قصد عام (خواست انجام عمل) و هم قصد خاص (تحصیل نتیجه مجرمانه) لازم است، قصد بزهکاری در سرقت عبارت است از علم و آگاهی مرتکب به ربودن مال دیگری بر خلاف رضایت مالک و یا دارنده آن به نیت تصاحب یا تملک یا تصرف مال.

بنابراین اگر کسی مال دیگری را به تصور این که متعلق به خودش بوده یا به قصد شوخی یا استفاده موقت بر دارد، چون وقوع مادی فعل توأم با سوء نیت نبوده، سرقت محسوب نمی شود در حکم شماره ۱۳۱۳ مورخ ۱۳۱۸/۶/۱۱ دیوان عالی کشور آمده است: «با احراز عدم قصد تملک دزدی صادق نیست، پس اگر کسی از جیب مقتول شناسنامه او را خارج نموده و مخفی کرده و قصد تملک آن را نداشته باشد عمل او سرقت نیست» هم چنین در

حکم شماره ۱۱۲۰۸-۴۷۶ اردیبهشت ماه ۱۳۱۷ دیوان عالی کشور قید شده است که «سرقت وقتی صادق است که ربودن مال با قصد سرقت و به طور مخفیانه صورت گیرد.»

۴- انواع سرقت:

در یک تقسیم بندی کلی، سرقت به دو دسته، سرقت مستوجب حد و سرقت تعزیری تقسیم می شود که سرقت های تعزیری به اعتبار شدت مجازات به دو دسته، سرقت های تعزیری ساده و سرقت های تعزیری با کیفیات مشدده تقسیم می شوند.

منظور از سرقت تعزیری ساده، سرقتی است که از کیفیت مشدده ای برخوردار نباشد و منظور از سرقت تعزیری با کیفیات مشدده، سرقتی است که دارای یک یا چند کیفیت تشدید کننده مجازات باشد.

از جمله کیفیات مشدده عبارت اند از: کیفیت زمانی، کیفیت مکانی، کیفیت ابزاری یا وسیله ای و کیفیت شخصی. هم چنین بعضی از سرقت ها، شرایط و کیفیات مخصوص به خود را دارند و احکام آن ها در مواد قانونی مختلف به طور ویژه بیان شده است که به این گونه سرقت ها، اصطلاحاً «سرقت های خاص» می گویند، مانند راهزنی و سرقت مسلحانه.

شرح مواد:

۱- موضوع ماده (۸۸) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، سرقت "اسلحه و مهمات و مواد منفجره" است.

اسلحه اعم است از سلاح گرم و سرد، مانند سرنیزه های قابل نصب بر روی تفنگ و انواع کاردهای سنگری متداول در نیروهای مسلح. مهمات، شامل انواع فشنگ ها، گلوله ها، نارنجک ها، بمب ها، آتش افروزها و مین ها همراه با انواع گلوله های توپخانه و خمپاره و چاشنی ها، خرج های پرتاب و ماسوره های مورد نیاز آن ها و انواع منفجر کننده ها می گردد.^(۲)

منظور از ماده منفجره، ماده شیمیایی است که در اثر عوامل خارجی مثل الکتریسته، حرارت، ضربه یا اصطلاک، تغییر ماهیت شیمیایی داده و از حالت جامد به گاز تبدیل می شود.

۲- کمیسیون قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح، اعلام نموده که: «مهمات معمولاً به فشنگ و گلوله سلاح های سبک و سنگین و امثال آن ها و مواد منفجره و محترقه به موادی مانند باروت و تی ان اتی گفته می شود و پوکه به تنهایی مهمات محسوب نمی شود.»^(۳)

اداره حقوقی قوه قضاییه نیز اعلام نموده که عرفاً به پوکه مهمات جنگی اطلاق نمی شود.^(۴)

۳_ شعبه (۳۱) دیوان عالی کشور در دو رأی خود عنوان نموده که؛ «سرقت مهمات و لوازم نظامی اعمال غیر مختلف بوده و طبق قسمت اخیر ماده (۴۷) قانون مجازات اسلامی فقط یک مجازات باید تعیین شود. هم چنین سرقت اسلحه ملازمه با حمل و نگهداری آن دارد و حمل و نگهداری و اختفای پس از وقوع سرقت نمی تواند جرم جداگانه باشد.»^(۵)

۴- سلاح و مهماتی که متعلق به دولت نبوده، لیکن در اختیار دولت قرار گرفته است نیز مشمول مقررات ماده (۸۸) می گردد، مانند اسلحه و مهمات شکاری و یا قاچاق که از قاچاقچیان ضبط شده است.

۵- چنان چه نیروهای مسلح مهمات به جا مانده در مناطق عملیاتی را جمع آوری و در محلی محصور تحت مراقبت و حفاظت قرار دهند و فردی مهمات مزبور را از این محل به صورت پنهانی یا به شیوه متقلبانه خارج نماید، بزه سرقت تحقق می یابد.

۶- موضوع ماده (۸۹) کلیه وسایل، لوازم نظامی، وجوه، اجناس و اشیای متعلق به دولت یا آن چه در اختیار نیروهای مسلح قرار دارد، غیر از سلاح و مهمات و مواد منفجره می باشد، بنابراین، با قید " آن چه در اختیار نیروهای مسلح است " و اطلاق «اجناس و اشیاء»، عبارت "وسایل و لوازم نظامی" خصوصیتی ندارد. ضمن آنکه کیفیت قرارگرفتن اموال در اختیار نیروهای مسلح مانند اجاره، عاریه، اموال توقیفی و امانی مؤثر در مقام نبوده و به هر نحو که باشد مشمول مقررات ماده مزبور می گردد.

البته در مورد اموال توقیفی، چنان چه دخالت و تصرف در اموال یاد شده فاقد شرایط سرقت باشد، موضوع با مقررات ماده (۶۶۳) قانون مجازات اسلامی منطبق است.

۷- چنان چه سارق مال مسروقه را از محل نگهداری آن خارج، لیکن اموال را در محل دیگری از پادگان مخفی نماید و قبل از آن که بتواند اموال را از یگان خارج نماید، موضوع کشف و متهم دستگیر شود، آیا سرقت تام و کامل محقق شده است یا موضوع شروع به سرقت است؟

اصولاً وضع ید بر مال، نقل مکان دادن آن و خارج نمودن مال از ید و سلطه مالکانه مالک یا متصرف قانونی آن، از مراحل ضروری سرقت تام و کامل است و چنان چه مرتکب به عللی که خارج از اراده اوست، قبل از این که مال را از حیطة و اقتدار مالکانه صاحب مال خارج کند، دستگیر شود، عمل او شروع به سرقت محسوب می شود. آن چه که

در این مورد می تواند اساس و مبنای اختلاف نظر حقوق دانان قرار گیرد این است که "ملاک و معیار" خارج شدن مال از "حیطه و تسلط مالکانه صاحب مال یا متصرف قانونی آن" چیست؟

به نظر می رسد در این مورد و به خصوص در فرض سؤال حکم موضوع باید بر اساس "نوع و محل و کیفیت نگهداری مال" مشخص شود. به عنوان مثال اگر فردی از شعبه بانک و یا انبار واقع در یک پادگان حسب مورد وجه نقد یا قطب نما را بردارد و در آسایشگاه مخفی کند، در این جا تردیدی در وقوع سرقت کامل و تام وجود ندارد، چون عرفاً خارج کردن وجه نقد از بانک و یا قطب نما از انبار، خروج از حیطه و اقتدار مالکانه مالک محسوب می شود. ولی چنان چه فردی چند شاخه آهن و یا لوله را که در محوطه پادگان قرار گرفته بردارد و در قسمت دیگری از یگان مخفی نماید تا در فرصت مناسب خارج نماید و قبل از بیرون بردن اموال مزبور دستگیر شود، در این جا به نظر می رسد موضوع شروع به سرقت باشد، زیرا عرفاً تا آهن آلات از محوطه پادگان و منطقه محصور خارج نشود، اقتدار و حیطه مالکانه دولت هم چنان وجود دارد.

اداره حقوقی قوه قضاییه در یک نظریه مشورتی اعلام نموده؛ «چنان چه سارق مال مسروقه را از محل اولیه در پادگان نظامی یا منطقه محصور نظامی خارج کرده و با استیلاء کامل بر مال مسروقه آن را در جای دیگر در همان پادگان یا منطقه محصور نظامی مخفی کرده تا در موقع مناسب که ممکن است روزها از زمان اخفاء مال مسروقه بگذرد سعی در خارج کردن آن بنماید، عمل سارق سرقت است نه شروع به سرقت.»^(۶)

چند رأی از شعبه دوم دیوان عالی کشور در خصوص شروع به سرقت به شرح ذیل ذکر می گردد:

۱- «اگر سارق اثاثیه را به حیاط خانه ببرد ولی در اثر بیدار شدن صاحب خانه موفق به بردن آن ها نشود، سرقت عرفاً تمام نیست.»^(۷)

۲- «اگر کسی در حین چیدن میوه از درخت به منظور سرقت دستگیر شود، این عمل شروع به سرقت خواهد بود.»^(۸)

۳- «اگر متهم به قصد سرقت وارد منزلی شده و قالیچه و کت صاحب خانه را برداشته و در آن موقع صاحب خانه بیدار شده و متهم در حالی که کت را پوشیده، ولی قالیچه را بگذارد و فرار کند و در کوچه دستگیر شود، بر فرض این که عمل او را در مورد قالیچه شروع به سرقت بدانیم، نسبت به کت سرقت کامل صورت گرفته است.»^(۹)

۸- سرقت موضوع ماده (۸۹) از نوع سرقت تعزیری مشدد یا با کیفیات مشدده است که مجازات مرتکب با عنایت به کیفیات زمانی، ابزاری و وسیله ای و غیره تشدید می شود. کیفیات مزبور عبارت اند از: «سرقت در زمان اردوکشی یا مأموریت آماده باش رزمی یا عملیات رزمی یا در منطقه جنگی یا سرقت موجب اخلال در مأموریت محوله یگان یا مسلح بودن سارق و یا شکستن حرز»

۹- سلاح مذکور در ماده اعم است از سلاح گرم و سرد، هم چنین ظاهر یا مخفی بودن اسلحه و استفاده و یا عدم استفاده از آن تأثیری در تحقق بزه ندارد. لیکن واقعی بودن سلاح شرط است.

۱۰- حرز در لغت به معنای «جای محکم و استوار و پناهگاه» و در اصطلاح و تعاریف فقها و علمای حقوق به معنای «هر موضعی که غیر مالک بدون اذن او حق ورود به آن را نداشته باشد و موضع مذکور مقفل و بسته باشد یا ممنوع باشد تصرف در آن برای غیر یا مراقبت شده باشد، به وسیله نگاه کردن یا جایی محفوظ و بسته که جز با خراب کردن و شکستن و پاره کردن نتوان به داخل آن دسترسی پیدا کرد یا جایی که مال را برای محافظت و نگاهداشتن در آن گذارند که حسب نوع مال فرق می کند، آمده است.» و هتک حرز به معنای «خراب کردن، سوراخ کردن، شکاف دادن، از جای کندن وسایل محصور مانند دیوار، پرچین، سیم خاردار یا وسایل مقفل و بسته و حفاظت شده، مثل صندوق، قفسه، کمد، گاوصندوق، جیب و آستین و غیره آمده است.» هتک حرز دو نوع است:

(۱) مادی، که عملیات توام با قهر و زور است مانند تخریب، پاره کردن و شکستن.

(۲) معنوی، بدون توسل به قوه قهریه و معمولاً با روش فنی مانند به دست آوردن رمز گاوصندوق و گشودن درب آن صورت می گیرد.

منظور از حرز، لزوماً جا و موضع اصلی و طبیعی اشیاء نمی باشد، به عنوان مثال نمی توان مچ دست، گردن، درخت، بدن، انگشت و گوش را به ترتیب حرز ساعت، دستبند، گردن بند، میوه، لباس، انگشتر و گوش واره دانست، هر چند که جای طبیعی آن ها مواضع مذکور است.

با توجه به مقررات تبصره "۱" ماده (۱۹۸) قانون مجازات اسلامی که مقرر نموده؛ «حرز عبارت از محل نگهداری مال به منظور حفظ از دستبرد»، قانون ما با توجه به ذکر کلمه «محل» در تعریف حرز، حرز مکانی را پذیرفته است.^(۱۰)

اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه مشورتی خود اعلام نموده: «خیابان و شوارع از مصادیق حرز برای اتومبیل نبوده و سرقت موتور سیکلت و دوچرخه و اتومبیل از کنار خیابان ولو با شکستن قفل و زنجیر هم توأم باشد، سرقت مال از حرز با شمار نمی رود، ولی در صورتی که اتومبیل در داخل گاراژ و یا حیاط پارک شده باشد، این نوع محل ها عرفاً حرز برای اتومبیل شناخته می شود.»^(۱۱)

۱۱- کیفیات تشدید مجازات مذکور در ماده (۹۰) که ناظر بر مواد (۸۸) و (۸۹) می باشد، از نوع کیفیات مشدده اجباری یا قانونی محسوب می شوند، لیکن وجود این کیفیات مانع اعمال تخفیف مجازات در حدود مقررات نیست.

۱۲- عبارت "یا حرز را شکسته باشند" بدان معنا نیست که همه مرتکبان باید در هتک حرز شرکت داشته باشند، بلکه اگر یک نفر از آن ها هم حرز را شکسته باشد، موضوع مشمول مقررات ماده می گردد، اما قاضی می تواند در تعیین مجازات میزان نقش و مداخله هر یک از شرکای جرم را لحاظ قرار دهد.

۱۳- موضوع ماده (۹۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، ربودن "بعض یا کل نوشته ها یا اسناد یا اوراق یا دفاتر یا مطالبی که در دفاتر ثبت و ضبط نیروهای مسلح مندرج یا در اماکن نظامی محفوظ یا نزد اشخاصی که رسماً مأمور حفظ آن ها هستند" می باشد.

۱۴- رابطه بین نوشته و سند رابطه عام و خاص است، یعنی هر سندی نوشته است ولی هر نوشته ای سند نیست. برابر مقررات ماده (۱۲۸۴) قانون مدنی، سند عبارت است از؛ هر نوشته که در مقام دعوا یا دفاع قابل استناد باشد. پس سند نوشته ای است که مثبت حقی بوده و دارای ارزش قضایی باشد و دلیل اثبات یا نفی امری تلقی گردد. اسناد به دو نوع رسمی و عادی تقسیم می شوند.

برابر مقررات ماده (۱۲۸۷) قانون مدنی، اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا نزد سایر مأموران رسمی در حدود صلاحیت آن ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد، رسمی نامیده می شود. سایر اسناد عادی تلقی می گردند.

۱۵- شرط تحقق بزه موضوع ماده (۹۱)، این است که نوشته ها و اسناد مورد نظر در دفاتر ثبت و ضبط نیروهای مسلح درج شده باشد یا در اماکن نظامی محفوظ یا بر حسب وظیفه به مأموران سپرده شده باشد، در غیر این صورت موضوع از شمول مقررات ماده قانونی مزبور خارج است.

۱۶- اسناد مذکور در ماده (۹۱) مطلق بوده و شامل اسناد دارای طبقه بندی و عادی می گردد.

۱۷- چنان چه امانت دار یا مستحفظ مرتکب جرم موضوع ماده (۹۱) شود، مجازات وی برابر مقررات تبصره "۱" ماده تشدید می گردد.

۱۸- هر گاه در اثر بی احتیاطی، بی مبالاتی یا عدم رعایت نظامات دولتی مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت دار و مستحفظ، جرم ربودن واقع و یا اسناد و مدارک مفقود یا معدوم یا تخریب گردد، مرتکب به مجازات مقرر در تبصره "۲" ماده (۹۱) محکوم می شود. جهت تحقق جرم موضوع تبصره، وجود رابطه علیت و سببیت بین بی احتیاطی یا بی مبالاتی مرتکب و نتیجه حاصله یعنی به سرقت رفتن یا مفقود یا معدوم یا تخریب شدن اسناد و مدارک مورد اشاره شرط است، ضمن این که اگر فردی که بی احتیاطی یا بی مبالاتی نموده، فاقد سمت مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت دار و مستحفظ باشد، موضوع از شمول مقررات تبصره "۲" ماده مرقوم خارج است.

۱۹- با توجه به این که آن چه در حافظه و دیسک های رایانه ثبت و ذخیره می شود، به راحتی قابل نمایش در صفحه مانیتور و یا درج در کاغذ از طریق دستگاه چاپگر می باشد، می توان به مطالب ثبت شده داخل حافظه رایانه یا دیسک های کامپیوتری، حداقل عنوان نوشته را اطلاق نمود، زیرا نوشته منحصر به موارد دست نویس نیست. نظریه مشورتی شماره ۷/۵۲۹۴-۷۸/۱۰/۴ اداره حقوقی قوه قضاییه نیز مؤید مراتب مزبور است.

لذا چنان چه در اثر بی احتیاطی یا بی مبالاتی یا عدم رعایت نظامات دولتی مباشر ثبت و ضبط یا امانت دار یا مستحفظ، فلاپی و دیسک حاوی اطلاعات محرمانه مفقود گردد، موضوع با تبصره "۲" ماده (۹۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح قابل انطباق است.

۲۰- چنان چه در اثر بی احتیاطی یا سهل انگاری مأمور، اسناد دارای طبقه بندی یا اسنادی عادی مفقود شود، آیا موضوع با مقررات ماده (۲۷) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح منطبق است یا تبصره "۲" ماده (۹۱) همین قانون؟

این پرسش در نشست قضایی مورخ ۸۵/۲/۶ سازمان قضایی استان خراسان رضوی مورد بحث و بررسی قرار گرفته که نظر استان به همراه نظریه کمیسیون قوانین جزایی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح عیناً ذکر می گردد:

پرسش: سهل انگاری مأموری که منجر به مفقود شدن سند دارای طبقه بندی یا نوشته نظامی عادی شده است، با کدام یک از مواد قانونی منطبق می باشد؟

مثلاً در موردی اسناد مربوط به آمار و تجهیزات پاسگاه مرزی با طبقه بندی خیلی محرمانه در اختیار فردی از پرسنل پاسگاه قرار می گیرد تا به هنگ مرزی تحویل دهد، در مسیر حرکت در اثر سهل انگاری و بی احتیاطی مأمور اسناد مفقود می شود، حال عمل وی از مصادیق ماده (۲۷) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح است یا تبصره "۲" ماده (۹۱) قانون مزبور؟

نظریه اکثریت:

در مقام مقایسه دو ماده فوق ملاحظه می شود در ماده (۹۱) قانون گذار به حالتی که فرد مقصر مباشر ثبت و ضبط یا امانت دار یا مستحفظ باشد توجه داشته است، ضمناً در ماده (۵۴۴) قانون مجازات اسلامی که مفاد هر دو ماده یکسان می باشد با قید کلمه «سایر اشخاص» قانون گذار ویژگی خاص برای مقصر در نظر نداشته و در ماده (۹۱) علاوه بر مطلب یاد شده، مطلق اسناد را شامل می شود یعنی اعم از این که اسناد دارای طبقه بندی باشد یا نباشد با در نظر گرفتن سایر شرایط مشمول ماده (۹۱) می گردد. در ماده (۹۱) قید کلمه «رسماً» مأمور حفظ آن ها باشد قابل توجه و تعیین کننده است کلمه «رسماً» تعریف قانونی خاص دارد. نداشتن نیرو و امکانات موجب نمی شود که اسناد و مدارک پاسگاه را فرمانده پاسگاه به هر فردی تحویل دهد و فرد مذکور امانتدار محسوب شود. نمی توان عبارات قانونی را بر اساس شرایط و امکانات موجود تفسیر و به ضرر متصدیان امور تعبیر کرد. این روش باعث رفع تکلیف مسئولین از حسن اجرای وظایف و به ضرر متصدیان امور و متهمین می باشد، لذا در فرض سؤال مأمور کلانتری صلاحیت ارسال و مراسلات رسمی را نداشته است و باید وفق ماده (۲۷) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح که اطلاق و عمومیت بیشتری دارد و از حیث مجازات نیز خفیف تر است مجازات شود.

نظریه اقلیت:

ماده (۹۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مطلق اسناد را شامل می شود و رابطه آن با ماده (۲۷) رابطه عموم و خصوص بودن من وجه است. وجه تمایز آن دو در وصف و حالت فرد مقصر می باشد که در ماده (۹۱) مستحفظ یا امین بودن فرد خاطی شرط است ولی در ماده (۲۷) شرط نیست و چون در مورد سؤال مأمور کلانتری دستور قانونی انتقال اسناد از پاسگاه به هنگ مرزی را از فردی که آمر قانونی محسوب می شود دریافت کرده است، قانوناً رابطه امین بودن و امانت داری تحقق یافته و مأمور با اختیار مسئولیت را قبول نموده است، بنابراین مأموریت وی رسمی تلقی می شود و مشمول تبصره "۲" ماده (۹۱) ق.م.ج.ن.م می گردد.

نظریه کمیسیون:

مقررات ماده (۲۷) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح از نظر «موضوع جرم» صرفاً شامل اسناد طبقه بندی شده (محرمانه، خیلی محرمانه، سری و به کلی سری) است لکن تبصره "۲" ماده (۹۱) قانون مزبور ناظر بر کلیه اسناد اعم از اسناد طبقه بندی شده و عادی می باشد. هم چنین از جهت «مرتکب جرم» ماده (۲۷) با توجه به قید «هر نظامی» عام است و شامل کلیه نظامیان که به هر نحو به اسناد و مدارک دسترسی پیدا می کنند، اعم از سپردن برحسب وظیفه و یا دسترسی به صورت غیر مجاز و اتفاقی می گردد. اما تبصره "۲" ماده (۹۱) فقط اختصاص به مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت دار و مستحفظ دارد. لذا در فرض سؤال چنان چه در اثر بی احتیاطی، بی مبالاتی یا عدم رعایت نظامات دولتی توسط مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت دار و مستحفظ اسناد و مدارک عادی یا دارای طبقه بندی، ربوده یا مفقود یا معدوم و یا تخریب شود، با توجه به این که اسناد طبقه بندی شده نسبت به اسناد عادی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند و منطقی نیست که مقنن مجازات سهل انگاری منجر به مفقود شدن چنین اسنادی توسط مباشر ثبت و ضبط یا مستحفظ و یا امانت دار را کم تر از مجازات اسناد عادی تعیین نماید یا حتی در مورد اسناد محرمانه موضوع را فاقد وصف کیفری بداند، موضوع مشمول تبصره "۲" ماده (۹۱) می گردد و چنان چه بی احتیاطی یا سهل انگاری یا بی مبالاتی یا عدم رعایت نظامات دولتی سایر نظامیان که فاقد عناوین مباشر ثبت و ضبط یا امانت دار و مستحفظ می باشند موجب فقدان یا از بین رفتن اسناد و مدارک دارای طبقه بندی شود، موضوع با مقررات ماده (۲۷) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، منطبق خواهد بود.

۲۱- در خصوص سهل انگاری منجر به مفقود شدن یا به سرقت رفتن کارت هوشمند سوخت و انطباق آن با مقررات تبصره "۲" ماده (۹۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، کمیسیون قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح، اعلام نظر نموده که متن استعلام دادسرای نظامی ناحیه چالوس و پاسخ مربوط ذکر می شود.^(۱۲)

پرسش:

با عنایت به مفاد و ماهیت کارت های سوخت (هوشمند) اعلام فرمایید:

الف- آیا کارت مزبور سند تلقی می شود یا خیر؟

ب- آیا کارت مورد اشاره مالیت داشته و مال محسوب می گردد یا خیر؟

ج- چنان چه کارت هوشمند که بر حسب وظیفه شغلی (جهت تحویل به مالکان خودروهای مربوط) در اختیار کارکنان نیروهای مسلح قرار گیرد و در اثر سهل انگاری یا بی مبالاتی مأمور، کارت مزبور مفقود یا سرقت شود و یا مورد استفاده غیر مجاز قرار گیرد، موضوع تحت چه عنوانی قابل تعقیب کیفری است؟ در صورتی که کارت هوشمند فعال نشده باشد، چه تأثیری در تحقق جرم دارد؟

نظریه کمیسیون قضایی و حقوقی:

الف- کارت سوخت از دو قسمت تشکیل می شود؛ یک قسمت آن شامل اطلاعات مربوط به مشخصات خودرو و مالک آن می باشد که بر روی کارت نوشته شده و به عنوان نوشته واقعی تلقی می گردد و قسمت دیگر آن که همان تراشه است، حاوی اطلاعات مجازی بوده که اطلاعات مزبور نیز با عنایت به مواد (۲) و (۶) قانون تجارت الکترونیکی مصوب سال ۸۲ در حکم نوشته محسوب می شود.

ب- کارت هوشمند سوخت علاوه بر این که تهیه آن، مستلزم اختصاص هزینه می باشد. در حکم اوراق بهادار بوده و قابلیت معامله داشته و دارای ارزش مالی است و مال محسوب می شود.

ج- با عنایت به نوشته محسوب شدن کارت سوخت، چنان چه در اثر بی احتیاطی، عدم رعایت نظامات دولتی و یا بی مبالاتی امانت دار و مستحفظ، کارت سوخت سرقت یا مفقود یا معدوم و یا تخریب شود، مرتکب برابر مقررات تبصره "۲" ماده (۹۱) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح قابل تعقیب کیفری می باشد و فعال یا غیر فعال بودن کارت نیز در این مورد تأثیری در تحقق بزه ندارد.

هم چنین اگر مأمور دولت سهمیه کارت سوخت دیگری را که بر حسب وظیفه به وی سپرده شده، برداشت و مصرف نماید، فعل وی از مصادیق اختلاس تلقی و برابر مقررات ماده (۱۱۹) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، قابل تعقیب و مجازات است.

۲۲- هر گاه بزه های مذکور در مواد یاد شده، موجب اخلال در نظام به مفهوم به هم خوردن امنیت کشور و یا شکست جبهه اسلام گردد، مرتکب به مجازات محارب محکوم خواهد شد. منظور از جبهه اسلام، منطقه ای است که یگانگی درگیری مستقیم و سریع رزمی داشته یا مأموریت آن را دریافت کرده باشد.

ادامه دارد...

پی نوشت ها:

(۱) فرهنگ عمید.

(۲) رستمی، سرتیپ ستاد محمود، فرهنگ واژه های نظامی.

(۳) نظریه مشورتی مورخ ۷۲/۵/۳

(۴) نظریه مشورتی شماره ۷/۵۹۱۷-۶۸/۱۱/۱۵

(۵) آراء شعبه (۳۱) به شماره ۳۳۲-۴/۲۹-۷۸ و ۳۷۹-۵/۷-۷۸

(۶) نظریه مشورتی شماره ۷-۶۳۷۸-۷۴/۱۱/۲۳

(۷) رأی شماره ۱۱۹۰-۱۳۲۴/۸/۲۵ شعبه (۲) دیوان عالی کشور.

(۸) رأی شماره ۴۸-۱۳۲۳/۶/۱۱ شعبه (۲) دیوان عالی کشور.

(۹) رأی شماره ۲۱۴۱-۱۳۲۱/۷/۲۷ شعبه (۲) دیوان عالی کشور.

(۱۰) جهت مطالعه بیشتر در خصوص سرقت مراجعه شود به مقاله نگارنده تحت عنوان «سرقت مستوجب حد» در

مجله دادرسی به شماره های (۱۹) الی (۲۱).

(۱۱) نظریه مشورتی شماره ۷/۴۵۵۵-۶۸/۹/۲۸

(۱۲) نظریه مشورتی شماره ۷/۲/۵۲۵۱۷۴-۸۶/۸/۱۲